

КАРБИ НА ГРАНЯХ: СЛОВО ПРО ЮВІЛЯРА

Роман Мар'янович Шуст народився 17 січня 1959 р. у містечку Судова Вишня на Львівщині. У 1966 р. Роман Шуст розпочав навчання у Судовишлянській середній школі. Школа, побудована на кошти громади ще у 1930-х роках, була значимим осередком просвіти у місті, оскільки педагоги цього освітнього закладу намагались привити вихованцям любов до знань й рідного краю. Великий вплив на Романа мала його перша вчителька – Крукеницька Любов Антонівна, яка вирізнялась серед вчителів великою увагою й тактом у ставленні до своїх вихованців.

Навчався Роман легко, а що не вдавалось досягнути одразу – брав терпінням і наполегливістю. То ж не дивно, що й результати навчання завжди були відмінними. Особливі зацікавлення виявляв до гуманітарних дисциплін: літератури, історії, географії, суспільствознавства. Непереборно вабив Романа таємничий світ книги. У школі його знали як завсідника спочатку шкільної, а згодом і міської бібліотек. У школі, де завдяки натхненній праці вчителів-мовників література завжди була у сфері зацікавленень більшості учнівського колективу, навіть була спеціальна дошка, де відзначали найсумлінніших читачів. Роман Шуст завжди був на чолі цього учнівського списку. Читацький формуляр школяра ряснів назвами художніх творів з освітньої програми, записами про видачу книг про далекі мандри й пригоди. Проте, особливе місце серед читацьких зацікавлень Романа упродовж багатьох років займала література на історичну тематику. Книга з історії розбурхувала уяву, зачаровувала читача, змушувала замислюватись й шукати відповіді на сторінках все нових і нових творів.

Визначальний вплив на формування навчальних пріоритетів учня мав вчитель і, одночасно, відомий краєзнавець Тадей Антонович Дмитрасевич. Цікавими розповідями на уроках, та, нерідко, й у позаурочний час, Тадей Антонович пробуджував у дітей інтерес до географії та історії рідного краю, розвивав критичність мислення й образність сприйняття оточуючого світу.

У викристалізуванні в свідомості Романа зацікавлення саме історією не обійшлося без його величності Випадку. Від початку 1970-х років у Судовій Вишні, як одному з найзначніших середньовічних осередків міської культури на західноукраїнських землях, проводив археологічні дослідження знаний дослідник давньоруських городищ Олексій Ратич. Долучився Р. Шуст й до практичної діяльності щодо розкриття таємниць “підземного царства” – спочатку як спостерігач, а згодом як і безпосередній учасник археологічних експедицій

під керівництвом визначних археологів-дослідників етнокультурних масивів Центрально-Східної Європи Лариси Крушельницької та Романа Багрія. Саме участь в експедиційних розкопках остаточного сформувала зацікавлення історією та археологією, краєзнавчі інтереси Романа Шуста. Навчаючись в старших класах, Роман цілеспрямовано займався в шкільному історичному гуртку, робив перші спроби самостійних наукових розвідок, успішно виступав на районних і обласних учнівських олімпіадах з історії.

У 1976 р. закінчив Судовошишнянську середню школу. Упродовж 1977–1982 років здобував освіту на історичному факультеті Львівського університету. Якраз у студентські роки, під керівництвом старшого викладача Володимира Васильовича Зварича, чуйної і доброї людини й прекрасного фахівця, виявилось особливе зацікавлення студента нумізматикую. Ця зацікавленість однією з провідних галузей спеціальних історичних дисциплін у наступні десятиліття визначить Р. Шуста як одного з провідних вітчизняних дослідників історії грошового обігу в Україні й окреслить його пристрасне зацікавлення практичними аспектами нумізматики, зокрема, сферою нумізматичної експертизи й колекціонування. Як результат багаторічної творчої співпраці Р. Шуста і В. Зварича згодом постане унікальне видання – “Нумізматичний словник” – своєрідний бестселер у науковому світі.

Після закінчення навчання в Університеті Р. Шуст у 1982–1985 роках вчителював у восьмирічній школі в селі Хоросниця та Судовошишнянській школі. Попри успішну педагогічну діяльність у школі, творчу партнерську співпрацю з учнями і батьками й взаєморозуміння з колегами, поклик до наукових пошуків зрештою переміг.

Від 1985 року Р. Шуст навчався в аспірантурі Львівського університету. Під керівництвом професора Юрія Мироновича Гроссмана підготував кандидатську дисертацію “Грошове господарство південно-східних воєводств Речі Посполитої (XVI – перша половина XVII ст.), яку успішно захистив у 1988 р. Від цього часу наукова, педагогічна й громадська діяльність Р. Шуста нерозривно пов’язана з Фраковим університетом.

Р. Шуст розпочав роботу в університеті спочатку асистентом, а з 1991 р. доцентом кафедри історії та етнографії України. Знаменною віхою у науково-педагогічній діяльності Р. Шуста стало обрання ученого в 1994 році деканом історичного факультету Львівського університету. Майже одночасно, у 1995 році доцент Р.Шуст очолив кафедру давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін. Обнаїв вченим секретарем Спеціалізованої вченої ради з історичних дисциплін Львівського університету.

Р. Шуст проходив стажування в Торонтському (Канада), Центрально-Європейському (Угорщина), Вроцлавському і Варшавському (Польща) університетах.

Як окремий дослідницький напрям Р. Шуст вивчав монетно-грошові стосунки на території Речі Посполитої напередодні та під час Національно-визвольної війни українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького (1648–1657 рр.). Учений стверджує, що двадцятиліття, яке передувало воєнним діям характеризувалося стабілізацією грошових відносин, що стало можливим завдяки поліпшенню економічного становища Речі Посполитої, пов'язаного із зростанням обсягів виробництва товарної продукції, значна частина якої виводилася за кордон, насамперед в країни Центральної та Західної Європи, цілеспрямованішої монетарній політиці уряду тощо. Водночас дослідник зазначає, що наприкінці 40-х років XVII ст. дедалі відчутнішими ставали прояви кризових явищ у грошових відносинах. Це виявилось у зміні співвідношення цін на коштовні метали – золото та срібло, загострення політичної ситуації та низки інших причин, внаслідок чого дефіцит платіжного балансу Речі Посполитої невпинно зростав. Зокрема надмірне зростання цін на імпортовані товари, підвищення попиту на предмети розкошу іноземного виробництва, вивезення поза межі держави валютних металів, зокрема й у вигляді монет, погіршення якості розмінних монетних номіналів, котрі обслуговували потреби ринку, різке зростання цін на товари та послуги, а також інші причини привели до розладу грошового господарства та зміна структури монетних номіналів, які перебували в обігу. У науковій розвідці “Що носили в гаманцях козаки війська Богдана Хмельницького?” вчений зазначає, що важким випробуванням для фінансового господарства Польсько-Литовської держави стали події Хмельниччини, під час якої припинилося надходження до державної скарбниці грошових засобів з територій охоплених воєнними діями, а уряд змушений був постійно збільшувати видатки на утримання військ. Це спричинило зростання на ринку неповноцінних номіналів, більшість з яких були виготовлені на монетних дворах іноземних держав.

Окрім загальної характеристики розвитку товарно-грошових відносин на українських землях, що перебували у складі Речі Посполитої середини XVII ст. важливими є оцінки дослідника фінансової спроможності самих учасників війська Богдана Хмельницького. Зокрема автор зазначає, що нумізматичні матеріали, виявлені на полі битви під Берестечком, дають підстави стверджувати: у перші роки Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького, структура монетного ринку України не зазнала значних змін і в цілому відповідала особливостям грошового господарства краю, сформованим у другій чверті XVII ст. Панівними надалі залишалися розмінні номінали – соліди (шеляги), гроші, півтораки, трояки, рідше шостаки та орти, відкарбовані на монетних дворах Речі Посполитої, Бранденбургу – Пруссії та прибалтійських володінь Швеції. З повновартісних монет талерного типу зустрічаються, переважно, талери та флорини нідерландських та північно-німецьких емісій. В окремих випадках зареєстровано

знахідки реліктових для цього часу монет з початку та середини XVI ст. Аналізуючи нумізматичний матеріал виявлений на місці битви під Берестечком Р. Шуст резюмує: незначна грошова вартість монет, що містилися в окремих гаманцях засвідчує те, що більшість учасників військ Богдана Хмельницького, котрі брали участь у трагічній битві, належала до незалежних станів і груп тогочасного українського суспільства – козацьких низів, сільської та міської бідноти. Разом із тим, - зазначає автор, - слід врахувати, що, вирушаючи в похід і готуючись до військових дій, вони брали з собою лише найнеобхідніші речі для забезпечення життєдіяльності під час військових дій. Решту грошових засобів, як правило, залишали у сім'ях або відкладали у депозити (частина з поміж них, власники яких загинули або не змогли віднайти місце схову, випали з обігу і перетворилися на монетні скарби). Р. Шуст також зазначає, що вміст козацьких гаманців заперечує твердження окремих авторів про значні грошові засоби, які нібито потрапляли до рук повстанців внаслідок грабежів і контрибуції.

До важливих наукових здобутків професора Р. Шуста слід віднести творення ним цілісного дослідження нумізматичного Львова. Вчений вважає, що початок колекціонування монет у Львові розпочався у кінці XVI – на початку XVII ст. Саме тоді представники міської верхівки – патриціату, під впливом тогочасних західноєвропейських модних уподобань, започаткували творення власних збірок монет і медалей. Поширення ідей Ренесансу привертало увагу львів'ян, насамперед, до нумізматичної спадщини античної Греції і Риму. Вже актові записи львівського магістрату від 1607 р. містять відомості про збірку античних монет. Особливо популярним, - на думку професора Р. Шуста, - стало колекціонування монет і медалей у другій половині XVIII ст., а законодавцем моди у цьому напрямі став польський король Станіслав Август Понятовський (1764–1795), колекція якого стала цінною збіркою давньогрецьких, давньоримських і польських монет, які мали історичну та мистецько-культурну вартість. Згодом це нумізматичне зібрання було розпродано. Частина колекції потрапила до Волинського ліцею у Кременці, заснованого у 1805 р., а згодом, після польського національно-визвольного повстання 1830–1831 рр., до новоствореного університету ім. Св. Володимира у Києві. До наукової праці над нумізматичною колекцією у Києві мав відношення відомий український історик Володимир Антонович.

Новий етап у розвитку нумізматики у Львові професор Р. Шуст пов'язує з відновленням університету у 1784 році та створення кафедри дипломатики, геральдики та нумізматики. Зачинателем допоміжних історичних дисциплін у Львівському університеті став Готфрід Уліх, який спочатку видав ґрунтовні програми своїх курсів, а згодом і підручники з нумізматики та дипломатики. Професор Р. Шуст зазначає, що Г. Уліх вперше звернув увагу на необхідність вивчення середньовічної нумізматики, а також висловив думку про діяльність

використання монет як засобу пропаганди певних ідей і подав рекомендації для творців монет і медалей щодо використання при цьому традицій античного світу. Окрім наукових пошуків у сфері нумізматики Львівський університет диспонував великою нумізматичною колекцією. На думку Р. Шуста, хоча впродовж другої половини ХІХ ст. нумізматична колекція Львівського університету майже не поповнювалася, вона продовжувала залишатися однією з найвідоміших в Австро-Угорщині. Зокрема, найпевніше в ній були представлені різноманітні емісії античної епохи. Серед давньогрецьких монет виділялися високомистецькі випуски коринфських статерів і македонських, фасоських та карфагенських тетрадрахм. Зате лише епізодично були представлені емісії колоній Стародавньої Греції, зокрема, міст-держав Північного Причорномор'я – Херсонесу, Ольвії, Тіри, Пантікапею та інших. Після Другої світової війни збірку монет і медалей Львівського університету імені Івана Франка було впорядковано українськими вченими Іваном Шпитковським та Володимиром Зваричем.

Ще будучи студентом історичного факультету у 1970-х рр. Р. Шуст розпочав працювати над вивченням нумізматичного життя Львова. Результатом багаторічної кропіткої дослідницької роботи над збіркою стали численні статті в академічних виданнях і вже згадуваний “Нумізматичний словник”, який відіграв фундаментальну роль у становленні нумізматики як науки у Львівському університеті й до сьогодні є найавторитетнішим довідковим виданням енциклопедичного характеру на пострадянському просторі.

У сфері наукових зацікавлень Р. Шуста і сьогодні постійно перебувають нумізматика, історія монетного карбування та грошового обігу в Центрально-Східній Європі. Нині наукові пошуки професора Р. Шуста співзвучні із дослідженнями львівських нумізматів – Андрія Крижанівського, Володимира Швеця, Сергія Белопольського, Володимира Шлапінського та ін.

Роман Шуст, очоливши на початку 1990-х років один із найвідоміших і найвпливовіших історичних осередків в Україні, згуртував широке коло дослідників-одномумців, що за короткий час зуміли, критично осмисливши науковий доробок і педагогічний досвід своїх попередників, накреслити магістральні напрямки розвитку історичної науки у Львівському університеті. Й сьогодні численні учні та колеги Р. Шуста продовжують примножувати академічні традиції львівської історичної школи, а сам Ювіляр, сповнений творчих сил і наукових планів, доповнює й відточує грані науково-педагогічного і академічного досвіду, на яких назавжди буде викарбовано – Історик, Організатор науки, Нумізмат.

Олексій СУХИЙ